

फर्टिगेशन पद्धतीने खत व्यवस्थापन

अवस्था	खते	कालावधी/मात्रा
फुले लागेपर्यंत	१९:१९:१९	दर आठवड्यास एकरी ५ कि.प्रमाणे
फुले लागल्यानंतर	१२:६१:०० १३:००:४५	आलटून पालटून दर आठवड्यास एकरी ५ कि.
शेंगा फुगवणीसाठी	००:५२:३४ ००:००:५०	आलटून पालटून दर आठवड्यास एकरी ५ कि.

पीक संजीवकाचा वापर

शेवग्याचे पीक फुलून्यात असताना फुलगळ टाळण्यासाठी व शेंगा लागण्यासाठी एन.ए.ए. १० पी.पी.एम. अधिक झिक (चिलेटे) २० पी.पी.एम. फवारावे.

पीक संरक्षण - किडी १) पाने खाणारी अळी -

सुरुवातीस कोवळ्या पानांवर हिची सुरुवात होते मंतर हळूहळू ८ ते १० दिवसात संपूर्ण पाने, कोवळे शेंडे व झाडाची कोवळी साल खाऊन फस्त करते. ही अळी भयंकर खादाड असल्याने संपूर्ण झाडाचे १००% नुकसान करते. या अळीच्या तोंडातून कोवळ्याच्या जाळीसारख्या तारा निघत असल्याने पानांवर जाळी तयार झाल्यासारखी दिसते.



उपाययोजना -

लॅम्डा सायलोथ्रिन/मोनो क्रोटोफॉस - १.५ मिली/लिट्र बायो ३०३/डेन १०१ - ०.५ मिली/लिट्र चापैकी कोणतेही एक औषध दर ८ ते १० दिवसांनी आलटून पालटून फवारावे.

२) फळमाशी -

ही माशी कोवळ्या व तयार शेंगावर अंडी सोडते. ३ ते ४ दिवसात अंड्यातून अब्ब्या बाहेर पडतात. अब्ब्या शेंगात शिरून आतिल गर खातात त्यामुळे शेंगातून डिंग किंवा फेस बाहेर येतो. बरेच शेतकरी त्यामुळे यास डिव्या म्हणतात. यामुळे शेंगा खालच्या बाजूने वाळून जाते किंवा सडते.



उपाययोजना - किटकनाशक फवारणी

फेन्थिऑन ८० इसी - ०.५० मिली/लिट्र
इमनोक्विटन बेन्झोएट ५ एस जी - ०.२५ ग्रॅम / लिटर
स्पिनोसॅंड ४५ एस सी - ०.२ मिली/लिट्र

काढणी -

शेवग्याचे शेंगा जातीनुसार लागवडीनंतर ५ ते ६ महिन्यात तोडायला येतात. व पुढे ३ ते ४ महिनेपर्यंत तोडणी चालते. या काळामध्ये १० किलोपासून २५ ते ३० किलो शेंगा प्रति झाड उत्पन्न मिळते. शेंगा मांसल व मध्यम अवस्थेत तोडल्यात.

कृषि विज्ञान केंद्राचे मार्गदर्शन घेऊन शेतकऱ्यांनी सुधीरत जातीची लागवड करून प्रति झाड २०० पेक्षा जास्त शेंगाचे उत्पादन घेऊन प्रति एकरी १,२५,००० ते १,५०,००० रुपयापेक्षा जास्त नफा मिळविलेले अनेक शेतकरी आहेत. तरी शेतकऱ्यांनी या पिकाच्या लागवडीकडे वळावे.

संपादक व प्रकाशक
डॉ. ला. रा. तांबडे
वरिष्ठ शास्त्रज्ञ तथा प्रमुख

संकलक

प्रा. वि. भि. भिसे
विषय विशेषज्ञ (उद्यान विद्या)

डॉ. ला. रा. तांबडे
वरिष्ठ शास्त्रज्ञ तथा प्रमुख

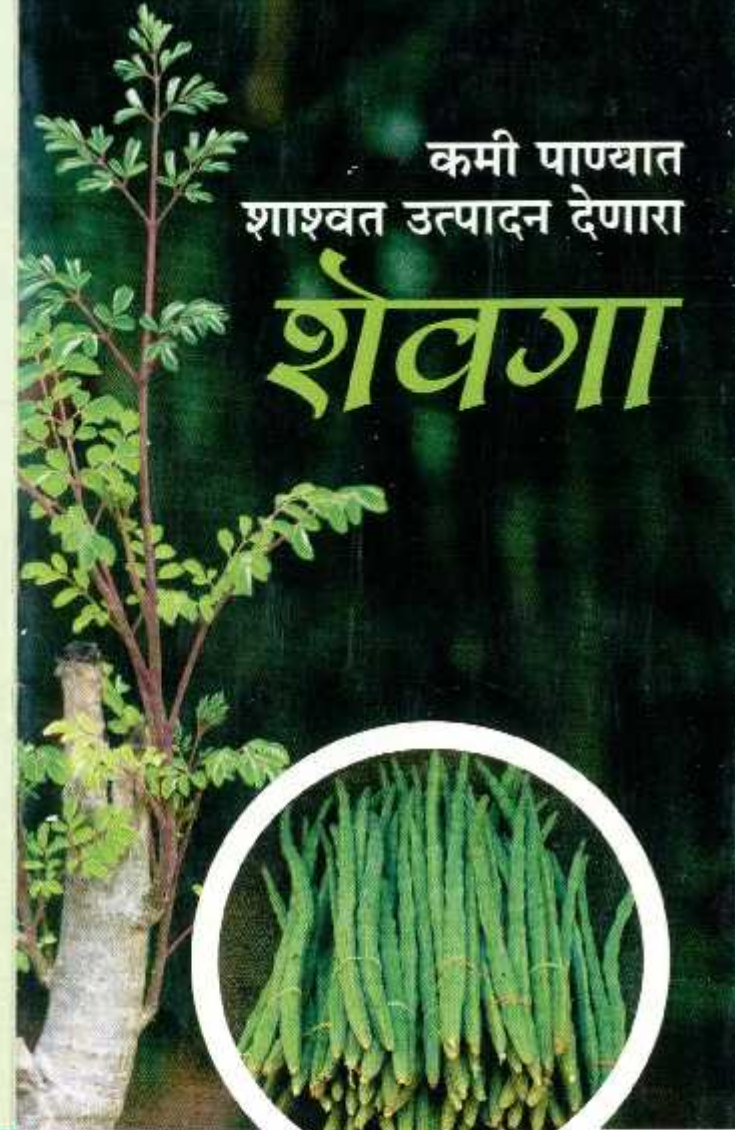
कृषि विज्ञान केंद्र, सोलापूर

तांत्रिक माहिती स्रोत : महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

प्रकाशन वर्ष | एकूण घडी पुस्तिका | एकूण प्रकाशन | प्रति
एप्रिल २०२१ | क्र.७२ | क्र.८७ | २०००

कमी पाण्यात
शाश्वत उत्पादन देणारा

शेवगा



म. प्र. शा. व.

वरिष्ठ शास्त्रज्ञ व प्रमुख



MAU

शबरी कृषि प्रतिष्ठान संचलित,

कृषि विज्ञान केंद्र, सोलापूर

सोलापूर-बाशी रोड, मु.खेड, पो. कैगाव,
ता. उत्तर सोलापूर, जि. सोलापूर (महाराष्ट्र)

मो. ९४२२९७१९९८

Visit us at : www.kvksolapur.org

कमी पाण्यात शाश्वत उत्पादन देणारा शेवगा

शेवगा हे एक अल्प कालावधीत अल्पखर्चात अत्यल्प पाण्यात निसर्गाशी सुसंवाद ठेवून शाश्वत उत्पादन देणारे भाजीपीक आहे. सोलापूर सारख्या अवर्षण प्रवण भागात हमखास उत्पादन देणारे भरवशाचे पिक म्हणून कृषि विज्ञान केंद्र, सोलापूर याचा प्रसार व प्रचार मागील १८ वर्षांपासून करत आहे.

शेवग्याच्या शेंगा व पाल्याचे पोषणमुल्य



शेवगा लागवड ही पुढील काही महत्वाच्या बाबींमुळे खूप मोठ्या प्रमाणावर वाढत आहे.

- शेवगा हे पिक हलक्या माळरान जमीनीत तथा बांधावरीही उत्तम प्रकारे येते.
- कोरडवाहू फळझाडात एक उत्तम आंतरपिक म्हणून शेवगा चांगले उत्पादन देतो.
- निर्यातक्षम पीक म्हणून शेवग्याला व्यापारी दृष्ट्या फार महत्व प्राप्त झाले आहे.
- तुलेनेने इतर पिकापेक्षा दर एकरी शेवगा लागवड खर्च अत्यंत कमी आहे.
- एकदा लागवड केल्यानंतर पाच ते सहा वर्षांपर्यंत उत्पन्न घेता येते, त्यामुळे दरवर्षी होणाऱ्या लागवड खर्चात मोठी बचत होते.

शेवग्याच्या सुधारीत जाती :-

पी. के. एम. २ : शेवगा लागवड केल्यापासून अवघ्या सहा महिन्यात शेंगाचे उत्पादन येते. त्यामुळे शेतकऱ्यांना उत्पादनासाठी जास्तकाळ वाट पहावी लागत नाही. शेंगा ६० ते ७५ सें.मी. लांब असून मध्यम जाडीच्या, जास्त गराच्या आणि उत्तम चवीच्या असतात तसेच शेंगा हिरव्या रंगाच्या असून जास्त चमक असलेल्या असतात त्यामुळे ग्राहक जास्त पसंती आहे.

के.डी.एम. ०१ भाग्या -

फक्त ४-५ महिन्यात फळधारणा, हिरव्यागार व आकर्षक शेंगा (६५-७० सें.मी.) फांद्यांचे प्रमाण जास्त व भरपूर उत्पादन



देणारी, वर्षाला २००-३०० शेंगा प्रति झाड (२०ते३० किलो), छाटणीतंत्र वापरणे, ८x८ फूट लागवडीस योग्य अंतर. शेवग्याच्या इतर जाती - कोकम रूचीरा, पीकेम-१ अर्दिचा समावेश होतो.

जमीन

हलक्या ते मध्यम आणि पाण्याचा योग्य निचरा होणाऱ्या जमिनीत तसेच डोंगर उताराच्या जमिनीत हे पीक चांगले येते. भारी काळ्या जमिनीत शेवग्याची झाडे जोगाने वाढतात, शाखीय वाढ जास्त होते व त्यामुळे अशी झाडे केवळ उंच उंच वाढतात. परिणामी शेवग्याचे उत्पन्न कमी येते. अशा जमिनीत हे पीक जिरायत म्हणून घ्यावे. चोपण जमिनीत शेवग्याची वाढ चांगली होत नाही. शेंवग्यासाठी निवडलेल्या जमिनीचा सामू ६ ते ६.५ च्या दरम्यान आसावा.

हवामान

शेवग्याच्या उत्तम वाढीसाठी उष्ण व कोरडे हवामान चांगले. तापमान २५ ते ३० डिग्री सें.मध्ये झाडाची वाढ चांगली होते. मात्र तापमान ४० डिग्री से. पेक्षा अधिक असल्यास फुलगळ होते. सर्वसाधारणपणे ७५० ते १००० मी.मी. पर्जन्यमान असलेल्या भागात हे पीक येऊ शकते. हे पीक उष्ण तापमानाला व मोठ्या काळोख्या रात्रीला फार संवेदनशील आहे. फुले येण्याच्या कालावधीमध्ये जर पाऊन असेल तर फुलांचा मोहर गळतो. एकसारखे ढगाळ वातावरण या पिकास हानिकारक असते. त्यामुळे फुलोरा उशिरा येऊन उत्पादनात घट होते.

हंगाम व लागवड

शेवग्याची लागवड वर्षभर तिनही हंगामामध्ये करता येते. यामध्ये खरिप (जून-जुलै), रब्बी (सप्टें-ऑक्टो) व उन्हाळी (जाने-फेब्रुवारी) मध्ये लागवड करता येते. यातील प्रत्येक काही लागवडीचे फायदे तोटे आहेत.



लागवडीचे अंतर

हलक्या ते मध्यम जमिनीमध्ये लागवड अंतर कमी ठेवावे. परंतु भारी जमिनीमध्ये झाडांची वाढ जास्त होत असल्याने अंतर जास्त ठेवावे अन्यथा झाडांची दाटी होऊन फवारणी करणे शेंगा काढणे जिकीरीचे होते. शेवगा लागवड जर एका वर्षाकरिता करायची असेल तर घन लागवड म्हणजे ६x६ फूट ते ८x६ फूट अंतर ठेवावे. अशा लागवडीमध्ये पुढील वर्षी एक आड एक झाड कमी करून दुवार व तिबार पिके घेता येतात. जमिनीच्या प्रकारानुसार शेवगा पिकाचे चांगले उत्पादन घेण्यासाठी ८x८ किंवा १०x१० फूट अंतर ठेवून एकरी ६८० ते ४३५ रोपे असणे गरजेचे आहे.

वळण व छाटणी

शेवग्याचे झाड झपाट्याने वाढणारे असल्यामुळे सुरुवातीस वळण देणे गरजेचे आहे. यासाठी लागवडीनंतर अडीच ते तीन महिन्यात झाडांची उंची ५ ते ६ फुटांपर्यंत वाढते. अशा वेळी दीड ते दोन फुटावर झाडांचा शेंडा खुडावा. त्यामुळे खालच्या बाजूला भरपूर फांद्या येतात. या फांद्या सर्व बाजूंनी राहतील याची काळजी घ्यावी. फांद्याची जोमदार वाढ झाल्याने भरपूर फुले येतात. छाटणी तंत्रांतर्गत फळ काढणीनंतर शेवग्याचे पाणी देणे काही काळ बंद करावे, नंतर प्रत्येक मुख्य फांदी १ ते २ फुटावरून करवतीने कापावी (छाटावी) त्यामुळे प्रत्येक फांदीवर अनेक नवीन फांद्या येतात. अशाप्रकारे ओलीता खालच्या शेंवगा झाडाची कापणी (छाटणी) शक्यतो एप्रिल महिन्यातच करावी. झाडांवर जेवढ्या फांद्या जास्त तेवढे शेंगाचे उत्पादन जास्त मिळते.



एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापन

शेवग्याच्या पूर्ण वाढलेल्या झाडाला दरवर्षी १० कि. चांगले कुजलेले शेणखत, १०० ग्रॅम युरिया, ४०० ग्रॅम सुपर फॉस्फेट व २०० ग्रॅम म्युरेट ऑफ पोटॅश ही खते द्यावीत. नवीन लागवड केल्यास बेसल डोस म्हणून दोन महिन्यांनी एकरी ४ ते ५ टन शेणखत जमिनीत मिसळावे. सोबतच एकरी ५ बॅग सुपर फॉस्फेट २ बॅग म्युरेट ऑफ पोटॅश व सुक्ष्म अन्नद्रव्याचे १ बॅग मिसळून द्यावे. खते टाकून बेड तयार करावेत व नंतर प्रत्येक महिन्याला १०० ते १५० ग्रॅम प्रति झाड १०:२६:२६ हे खत द्यावे.